

PATTIJOKI 19 Pieni Liekokangas

Jätinkirkon kaivaus

Aulis Forss 1979

PATTIJOKI	PERUSKARTTA RELLETTI
YLIPÄÄ	N:O 2441 11
PIKKULIEKOKANGAS RN 24 ¹⁸	koord. x 7171 25
om. Pattijoen seurakunta	y 535 40
löydöt KM 20655:1-260	z 57-58 m ymp.

kertomuksen liitteet: yleiskartat 1:500, 1:200, 1:100, profiilikartat 1:500/1:100/1:25/1:20/1:10, 13 kpl
tasokarttoja 1:20, 2 kpl vaaituskarttoja
1:20, ote peruskartasta 2441 11.
Valokuvia 12 kpl

Pikkuliekokangas on soiden ympäröimä kangasharjanne, joka sijaitsee Pattijoen kunnan Ylipään kylässä, kirkolta n. 10 km itäkaakkoon, Raahe-Tuomioja-rautatien eteläpuolella, Soramäen seisakkeesta n. 1,2 km lounaaseen ja n. 0,4 km peruskarttaan merkitystä Liekokankaasta itäkaakkoon. Saarekkeen kaakko-luode suuntainen harjanne on yli 200 m pitkä ja n. 50-100 m leveä; kaakkoispäässä sijaitseva harjanteen laki kohoaa peruskartan mukaan n. 58 m ymp. Harjanne on kivikkoinen, kivien ollessa paikoin useiden kuutioiden kokoisia järkäleitä. Puusto on pääosin mäntyä. Paikalla on vallinnut metsäpalo viimeksi 1920-30-lukujen vaihteessa.

Harjanteen rinteet viettävät länsipuolta lukuunottamatta verraten jyrkästi ympäröiviin soihin (ks. pintaprofiilit 1:500/1:200). Harjanteen kaakkoispäässä, lähellä harjanteen laen korkeinta kohtaa sijaitsee sammaleen ja varvun lähes kokonaan peittämä kivistä koostuva kehävalli, jätinkirkko. Tämän lähistöllä on lisäksi kuusi muodoltaan pyöreähköä kivirauniota. Näistä neljä sijaitsee aivan jätinkirkon lähetyvillä, kaksi muuta hieman kauempana harjanteen laella. Jätinkirkon lounaispuolella on toinen, paikoin vaikeasti

huomattavissa oleva kehämäinen kivivallimuodostuma, "Jätinkirkko 2". Sen ja varsinaisen jätinkirkon välissä on matala vallimainen kivivyöhyke. Vastaavanlainen aaltomainen, huuhtoutuneista kivistä koostuva kivikkovyö on havaittavissa myös harjanteen koillispuoleisessa rinteessä (ks. yleiskartta 1:500).

Pikkuliekokankaan jätinkirkon kehävalli on muodoltaan suorakulmiota lähenevä, kooltaan n. 18 x 13 m vallien ulkoreunoista mitattuna; vallikehän sisäpuoleinen tasanne on n. 12,5 x 7 m. Vallien leveys vaihtelee 2,5 - 4,5 m:iin (ks. yleiskartta 1:100). Vallien loiva harja kohoaa n. 25 - 50 cm kehän keskustasanteen pintaa korkeammalle. Vallin pinta koostuu vaihtelevankokoisista, keskimäärin 20 - 30 cm:n suuruisista kivistä, mutta paikoin on joukossa kookaitakin kivilohkareita (ks. yleiskartta 1:100). Kehävallin pitkittäissuunta poikkeaa jonkin verran harjanteen pituus-suunnasta. Jätinkirkon itäpuoleisen vallin keskiosassa on n. 1 m:n levyinen aukkomainen painanne, "portti". Myöskin länsipuoleisessa vallissa on erotettavissa matalahko painumakohta (ks. yl.kartta 1:100).

Tutkiakseen näitä arvoituksellisina säilyneitä muinaisjäännöksiä Pohjois-Pohjanmaan museo anoi ja sai luvan Museovirastolta suorittaa kaivauksia Pattijoen Pikkuliekokankaan jätinkirkolla sekä sen lähistöllä sijaitsevilla muinaisjäännöksillä. Kaivaus toteutettiin 4.6.- 6.7.1979 amanuenssi Aulis Forssin johdolla, museonjohtaja Aimo Kehusmaan valvonnassa. Kaivauksen apulaisjohtajina toimivat HuK Toini Kemppainen, HuK Antti Piipari ja lab.tekn. Karl Sandman Oulun yliopiston Historian laitokselta. Kaivajiksi palkattiin Pattijoella asuvia nuoria Työvoimaministeriön työllistämisvaroin. Kaivaukseen osallistui myös harjoittelijana arkeologian opiskelija Oulun yliopiston Historian laitokselta.

Ehen Pikkuliekokankaan kaivauksia oli dokumentoituja arkeologisia

kaivauksia suoritettu vain neljällä Pohjois-Pohjanmaalla sijaitse-
valla jätinkirkolla, nimittäin Paavolan Pesuankankaalla, Tyrnävän
Linnamaalla, Pattijoen Linnakankaalla sekä Kiimingin Linnansaassa.
Kaikista näistä kaivauksista oli saatu talteen kivikautistyyppistä
löytömateriaalia.

Kaivausta varten mitattiin ja paalutettiin Pikkuliekokankaan har-
janteen laelle kaksi toisiaan vastaan kohtisuoraa linjaa, joista
toinen (C-D) kulki keskeltä jätinkirkkoa kehävallin pitkien sivu-
jen suuntaisesti. Kohtisuora linja (A-B) sijoitettiin kulkemaan
vähän muinaisjäännöksen keskipisteen koillispuolelta. Näiden päälin-
jojen mukaisesti alue paalutettiin 2 x 2 m:n ruutuihin. Tutkimukset
suoritettiin normaalina tasokaivauksina ja dokumentoinnissa käytet-
tiin apuna mm. K. Sandmanin konstruoimaa valokuvaustornia. Kiintopis-
teenä vaaituksessa käytettiin jätinkirkon kehävallin kaakkoispuolel-
la n. 10 m:n päässä sijaitsevaa kiinteätä maakiveä, johon piste mer-
kittiin pysyvästi hakkaamalla kohtaan merkintä. Kiintopisteen abso-
luuttista korkeutta ymp. ei vaaittu. Muinaisjäännösten korkeus ymp.
kay suhteellisen tarkasti ilmi peruskartan ja alueesta tehtyjen pin-
taprofiilien avulla: niiden perusteella jätinkirkon keskustasanteen
voi arvioida olevan noin 57,3-57,5 m ymp eli noin 0,5 m laen huippua
alempana.

JÄTINKIRKON KEHÄVALLIN SISÄPUOLEISEN TANTEREEN TUTKIMUKSET:

Jätinkirkon vallikehän sisäpuoleinen alue, kaikkiaan n. 80 m², tut-
kittiin kokonaisuudessaan. Humuskerros osoittautui täällä hyvin ohu-
eksi. Sen alta paljastui harmaa, huuhtoutunut hiekkakerros, jonka pak-
suus vaihteli vain muutamasta cm:stä paikoin yli 10 cm:iin. Huuhtou-
tuneen kerroksen alta tavattiin ruskea kivikkoinen sora (ks. prof.).
Vaikkakin jo heti kunnan alta paljastui kookkaitakin kiviä vallike-
hän sisäpuoleinen tanner osoittautui verraten tasaiseksi ja kehän

ulkopuoleiseen maaperään verratuna huomattavasti vähäkivisemmäksi.

Liesi-, nuotiokiveyksiä tai rakennelmien jälkiä ei kehävallin sisäpuoleisen tasanteen maaperästä tavattu. Myöskään varsinaisia pitempiaikaisen oleskelun jälkeensä jättämiä kulttuurikerrostumia ei täältä havaittu. Vain eräin paikoin tavatut palossa punertaviksi värjäytyneet hiekkaläiskät sekä hiilen ja noensekaiset tummat laikut hiekassa osoittavat paikalla oleskellun ja pidetyn tulta. Selvimmät tällaiset palo- ja likaantumismerkit tavattiin jätinkirkon "itäportin" luota ruuduista 22/10 ja 20/12 sekä länsipuoleisen vallin lähetyviltä ruudusta 12/10 (ks. tasokartta 1:20). Näistä ruuduista tai niiden lähetyviltä saatiin myös kehävallin sisäpuoleisen alueen merkittävimmät esineelliset löydökset.

Suurin osa vallien sisäpuoleisen tantereen löydöksistä tavattiin huuhtoutuneesta kerroksesta, osa aivan kerroksen pinnasta, heti kunnan alta. Huuhtoutuneen kerroksen alaisesta sorasta löytöjä saatiin enää niukemmin. Määrällisesti enin osa löydöksistä oli iskettyjä kvartseja, joita tavattiin jokaisesta kaivausruudusta, eniten kuitenkin ruuduista 22/10 ja 14/12.

Mielenkiintoisen ja kaivauksen tuloksen kannalta ehkä merkittävimmän löytöryhmän muodostivat jätinkirkon "itäportin" lähetyviltä ruudusta 22/10 tavatut seitsemän saviastianpalasta (KM 20655:70,73,80), joista kaksi on yhteenliittyvää reunapalasta (KM 20655:70). Asbestisekoitteiset keramiikkapalaset ovat todennäköisesti peräisin samasta astiasta. Niiden löytöpaikalta tavattiin selvät tulenpidon jättämät jäljet: punaiseksi palanutta hiekkaa sekä hiiltä ja nokea.

Itäpuoleisen vallin lähetyviltä ruudusta 22/12 löytynyt punertavanruskea, muodoltaan kulmikas ja sileälaitainen piinpala edustaa saviastianpalasten ohella uutta, jätinkirkoilta aiemmin ta-

paamatonta löydöslajia.

Jätinkirkon keskustasanteen kaivauksessa tutkittiin myös vallin rakennetta purkamalla itävallin " portin " pielustaa ruutujen 22/10 sekä 24/10 alueilla. Tutkimus osoitti vallin koostuvan vaihtelevankokoisista kivistä ja että kivikoko pieneni jonkin verran vallin pohjaa kohden. Selvää ihmiskäden aikaansaamaa rakenteellisuutta, esim. ladontaa tai aseteltuja reunuskiveyksiä vallissa ei havaittu. Kivien välissä oli paikoin runsaasti puiden juuria ja niiden jäännöksiä, jonkin verran myös savipitoista hiekkaa. Valikiveyksen alta paljastui liikuttelematon ruskea kivikkoinen sora.

TUTKIMUKSET JÄTINKIRKON YMPÄRISTÖSSÄ:

Jätinkirkon ympäristössä, etenkin kehävallin eteläpuoleisella sivustalla maaperä osoittautui erittäin kivikkoiseksi, mikä oli omiaan hidastuttamaan täällä suoritettuja kaivaustutkimuksia. Kaikkiaan jätinkirkon kehävallin ulkopuolista aluetta ennätettiin tutkia 136 m².

RÖYKKIÖ 1

Tämän jätinkirkon länsivallin läheisyydessä sijaitsevan, halkaisijaltaan n. 4 m:n ja korkeudeltaan n. 0,5 m:n röykkiö tutkittiin kivikerroksittain purkaen ja ylhäältä valokuvaamalla kartottaen. Struktuurittomaksi osoittautunut röykkiö koostui suurista miehennostamattomista kivenjätkäleistä sekä pienemmistä n. 20-50 cm:n läpimittaisista kivistä ilman multaa tai muuta täytettä (ks liitekuvat nro 7 ja 8, tasokartta 1:20). Röykkiön pinnasta sekä jonkin verran syvemmältäkin kivien väleistä löytyi hieman hiiltä; sen sijaan röykkiökivien alaisesta savipitoisesta vaaleanharmaasta hiekasta ja sen alta paljastuneesta ruskeasta sorasta hiiltä ei tavattu. Raunion keskustasta tuli esiin muu-

tamia haurastuneita kiviä.

Röykkiöstä saadut löydöt rajoittuivat pohjoislaidasta kivien väliköstä sammaleen alta löytyneeseen kvartsiitti-iskokseen (KM 20655:259). Röykkiön alaisesta savipitoisesta hiekasta tavattiin neljän kvartsi-iskoksen lisäksi käyttöjälkinen (?) kvartsiesine (KM 20655:256) sekä punertavan ruskeita kivenkappaleita (KM 20655:255).

Kaivauksen jälkeen röykkiö kasattiin mahdollisimman tarkoin ennalleen.

RÖYKKIÖ 2

Tämän mittasuhteiltaan röykkiö 1:n kokoisen, osin sammaleen ja varvun peittämän röykkiön kaivaus ja dokumentointi suoritettiin kuten edellä. Myös tämä röykkiö koostui suurista miehennostamattomista kivenjätkäleistä ja niiden lomissa sijaitsevista pienemmistä, kooltaan n. 20-50 cm:n suuruisista kivistä ilman täytettä. Röykkiön pinnasta tavattiin jonkin verran hiiltä, sen sijaan haurastuneita kiviä röykkiöstä ei löytynyt.

Struktuurittomaksi osoittautuneen röykkiön kivien alta paljastui vaaleanruskea savipitoinen vajaan 10 cm:n paksuinen hiekkakerros ja tämän alta tummanruskea kivikkoisen sora. Löydökset, kvartsikaavin, käyttöjälkinen kvartsiesine (KM 20655:249,250) sekä 18 kvartsi-iskosta löydettiin röykkiön alaisesta savipitoisesta hiekkakerroksesta.

Kaivauksen jälkeen röykkiö kasattiin mahd. tarkoin ennalleen.

RÖYKKIÖ 3

Jätinkirkon kaakkoispuolella sijaitseva röykkiö 3 on mittasuhteiltaan suurin Pikkuliekokankaan röykkiöistä. Röykkiön halkaisija on n. 10 m; laen kohotessa n. metrin röykkiön reunustan pintatasoa korkeammalle. Röykkiöstä ennätettiin tutkia yhteensä n. 40 m² eli lähes puolet röykkiön kokonaisalasta (ks. liitteet)

Kaivaus osoitti rökkiön koostuvan verraten samankokoisista, pyöristyneistä n. 10-20 cm:n kokoisista kivistä ilman maa- tai muuta täytettä; pohjaa kohden kivien koko pieneni huomattavasti, keskimääräisen kivikoon jäädessä rökkiön pohjustassa alle 10 cm:n. Rökkiön pohjalta tavattiin ohut kerros tummanharmaata maata ja tämän alta tuli esiin ruskehtavankellertävä, paikoin hiiltä ja nokea sisältävä sora. Tästä likaantumiskerroksesta otettiin näytteet ruudusta 28/-2, kaikkiaan 21 pussia 20 cm:n välein ristikkäisesti kaivausruudun keskilinjoiden kohdalta.

Rökkiön kiveyksen ei havaittu muodostavan struktuureja eikä niitä todettu myöskään rökkiön alaisesta maaperästä.

Rökkiö 3:n kivien seasta ei tehty esineellisiä löytöjä. Sen sijaan rökkiön alaisesta likaantuneesta sorakerroksesta tavattiin kvartsi-iskosten lisäksi kvartsi- ja kvartsiittiesineitä.

Kaivauksen jälkeen rökkiö kasattiin mahd. tarkoin ennalleen.

=====

Rökkiö 3:n luoteispuoleiselta 4:n ruudun suuruiselta kaivausalueelta (28/4 ja 6, 26/4 ja 6 ei tavattu rakenteellisia jäännöksiä. Kunttakerroksen alta paljastui täälläkin vaaleanharmaa ohut huuhtoutunut hiekkakerros ja tämän alta kivikkoinen ruskea sora. Tulenpitoon viittaavia jälkiä, punertavaksi palanutta hiekkaa tavattiin ruudun 28/6 etelälaidasta sekä hiiltä ja nokea sisältävä punertava hiekkalaikku ruudun 26/4 kaakkoisnurkasta.

Suurin osa tämänkin kaivausalueen löydöksistä saatiin heti huuhtoutuneesta kerroksesta. Suhteellisen runsaan kvartsiaineiston lisäksi alueelta löytyi mm. pii-iskos (KM 20655:86) sekä liuskekaavin (KM 20655:51).

Jätinkirkon itävallin "portin" ulkopuolisella edustalla ruuduis- sa 26/10 ja 26/12 maaperä osoittautui hyvin kivikkoiseksi. Ainoik-

si löydöiksi tältä alueelta jäivät ruudusta 26/12 heti kuntan alta tavatut kaksi kvartsi-iskosta.

Jätinkirkon luoteispuolella avatut kaksi koeruutua 24/22 ja 10/24 osoittautuivat myös vähälöytöisiksi. Niistä tavatut kvartsi-iskokset löytyivät verraten pinnasta, harmaanruskeasta huuhtoutuneesta kerroksesta.

Jätinkirkon lähiympäristön maaperän kivikkoisuus ilmeni erityisesti kehävallin eteläpuoleisilla kaivausalueilla. Kuntan alta paljastui ohut huuhtoutunut hiekkakerros, paikoin sitä ei tavattu laisinkaan ruskean kivikkoisen soran tullessa heti kuntan alta. Ruudusta 16/-2 tavattiin suurten maakivien välistä n. 80 x 60 cm:n kokoinen suorakaiteinen kivikehä ja sen lähettyviltä ruutujen 18/-2 ja 16/-2 rajalta hiottu sädekivestä valmistettu tasataltta (KM 20655:114). Kehästä tai sen vierustoilta ei tavattu minkäänlaisia likaantumis- tai tulenpidon merkkejä. Sen sijaan viereisen ruudun 16/0 keskeltä paljastui pyöreähkö n. 0,5 m:n laajuinen ohut noki- ja hiililaikku. Tämän lähettyviltä löytyi pieni kaksiteräinen kvartsi-taltta (KM 20655:161).

Epämääräisellä "jätinkirkko 2"-kehävallimuodostumalla ennätettiin kaivaa vain yksi koeruutu 6/-12. Maaperä tässä muodostuman sisäpuolella, lähellä kehän koillisnurkkaa kaivetussa ruudussa osoittautui kuten muuallakin värsinäisen jätinkirkon ympäristössä hyvin kivikkoiseksi. Löydöt, kvartsi- ja kivilaji-iskokset, saatiin suurimmalta osin heti kuntan alaisesta ohuesta huuhtoutuneesta hiekkakerroksesta, jonka alta paljastui liikuttelematon ruskea kivikkoinen sora. Rakenteita tai niiden jälkiä ei ruudusta tavattu.

=====

Kaikkiaan kaivauksessa saatiin löytömateriaalia seuraavasti:

kvartsikaapimia tai niiden katkelmia

23 kpl

kvartsiesineitä tai niiden katkelmia	26 kpl
kvartsiittiesineitä	2 "
kvartsi-iskoksia	1127 "
kvartsiitti-iskoksia	18 "
saviastian palasia	7 "
piitä	2 "
liuske-esineitä tai niiden katkelmia	3 "
kivilaji-iskoksia	18 "
kivilajikappaleita	12 "

Maaperänäytteitä alueelta otettiin seuraavista paikoista:

ruudut: 2/12, 26/4, 26/8, 10/24, 24/22, 28/-2, 8/-12, 16/-10, 22/10

Hiilinäytteitä otettiin seuraavista ruuduista:

22/10, 14/12, 6/14, 26/4

Pikkuliekokankaan kaikkiaan 216 m² käsittäneessä kaivauksessa saatu löytömateriali on selvästi kivikautistyyppistä. Aineiston ajoituksen kannalta tärkeimmän löytöryhmän muodostavat ns. Pöljän keramiikkatyyppiä edustavat asbestisekoitteiset saviastianpalat, jotka ajoittavat asuinpaikan käytön kivikauden loppujaksolle, lähinnä 2. vuosituhannen ensipuoliskolle ea.

Kaivausalueiden maaperästä todettujen vaatimattomien asumismerkkien ja sangen ohuiden likaantumiskerrostojen perusteella paikalla tapahtunut oleskelu näyttäisi olleen lähinnä tilapäisluonteista. Tällaiseen tilapäiseen oleskeluun viittaisivat myös kiinteämpään ja pitempiaikaiseen asumiseen liittyvien rakennelmien, kuten liesi- tai nuotiokiveyksien puuttuminen paikalta sekä eräät piirteet löytömaterialissa, kuten esim. kvartsiesineistön viimeisteleättömyys. Varmaa ihmisen toiminnan osuutta jätinkirkon vallikehän muodostamiseen tai muokkaamiseen kaivauksessa ei voitu osoittaa. Kiintoisana

piirteenä on kuitenkin huomioitava jätinkirkon vallikehän sisäpuoleisen tantereen suhteellisen vähäinen kivisyys kehän ulkopuoleiseen maaperään nähden, mikä saattaisi juuri johtua kivien siirtelystä mainitulta alueelta esim. valleihin. Mielenkiintoinen piirre on myös jätinkirkon sisäpuolelta tavatun runsaimman löydöskeskittymän sijainti juuri itävallin "portin" suulta, mikä seikka saattaisi viitata "portin" toimineen todellakin kulku-reittinä.

Tutkituista röykkiöistä ei havaittu esim. hautaukseen viittavia struktuureja. Röykkiöiden pintaosista tavattu hiili on epäilemättä peräisin paikalla vallineista metsäpaloista. Sen sijaan röykkiöiden alaisesta maaperästä tavattu^t hiili- ja likamaalaukut jäävät jokseenkin arvoituksellisiksi. Röykkiöiden alaisesta maaperästä tavattujen esinelöydösten ja likaantumismerkkien perusteella näyttäisi lähinnä siltä, että rökkiöt olisivat jätinkirkon ympäristöön aiempien kulttuurikerrostumien päälle jostakin syystä kasattuja sekundaarisia muodostelmia.

Kaikkiaan kaivausten aikana otettiin 202 kpl mustavalkokuvaa 60x60 filmille, 519 kpl 24x35 kokoista diakuvaa sekä 42 kpl 60x60 kokoista diakuvaa, jotka on arkistoitu Oulun yliopiston Historian laitokselle.

Mainittakoon vielä, että kaivauksen päätteeksi kaikki tutkitut alueet ja kohteet ennallistettiin mahd. huolellisesti.

Oulussa toukokuun 30. pnä 1980

Aulis Forss

Sorsjärvi

Märsylänkangas

Sorttanen

Somerokangas

Pieni Kaara

Vepsälö

Sorttastenneva

Säilyneva

Kaarankangas

Honkikorp

Säilyjärvi

Pyls

Häutäkangas

Laureuksen haka

Säily

Nemela

Pahkamaa

Korkeakangas

Liekokangas

Vinapöytäristeys

Väläkangas

Linnakangas

Linnak

Pikku-Piittakangas

Piittakangas

PERUSKARTTA 241

LIITE 1

2

1

5

6

8

13

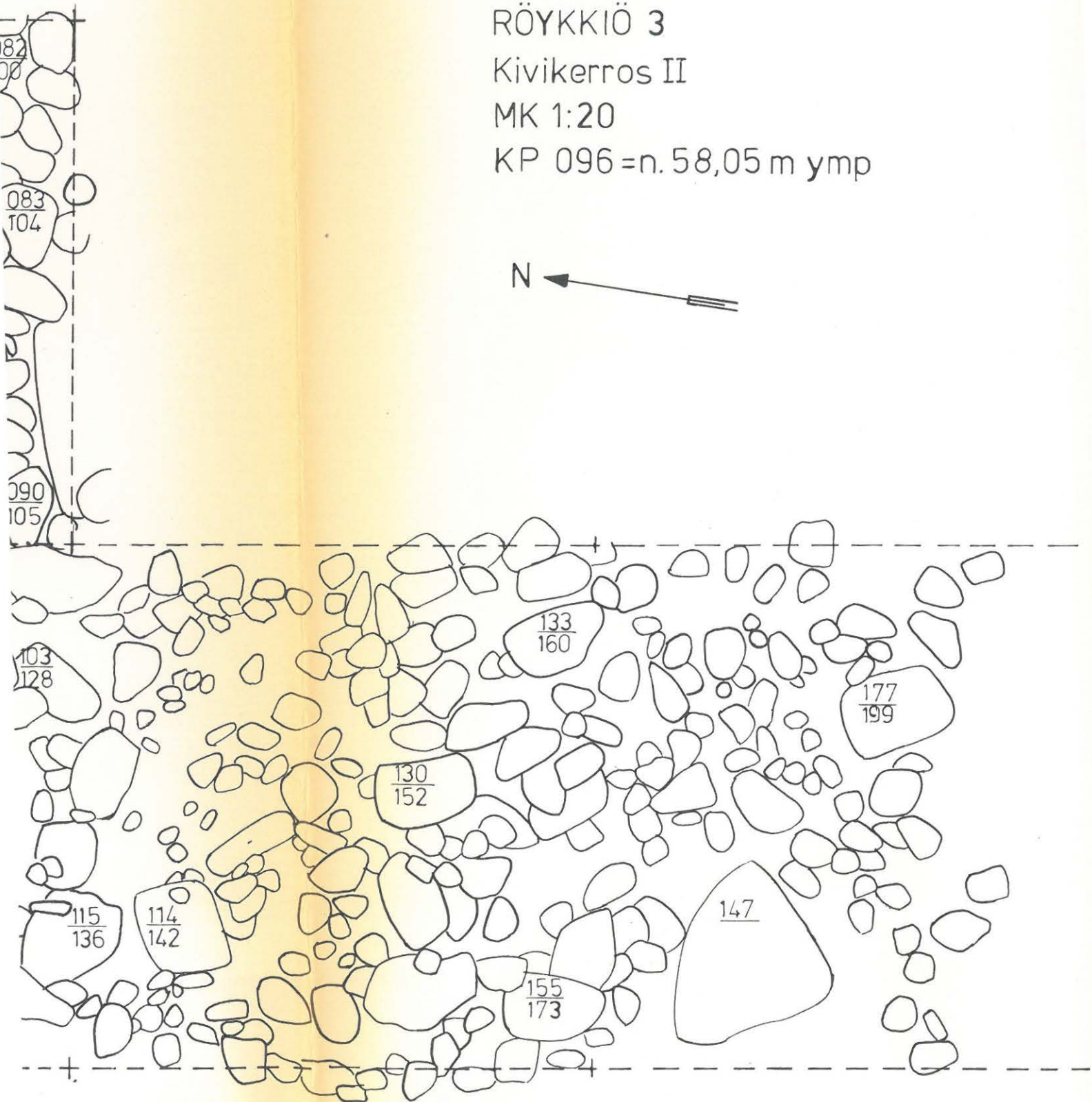
Raj

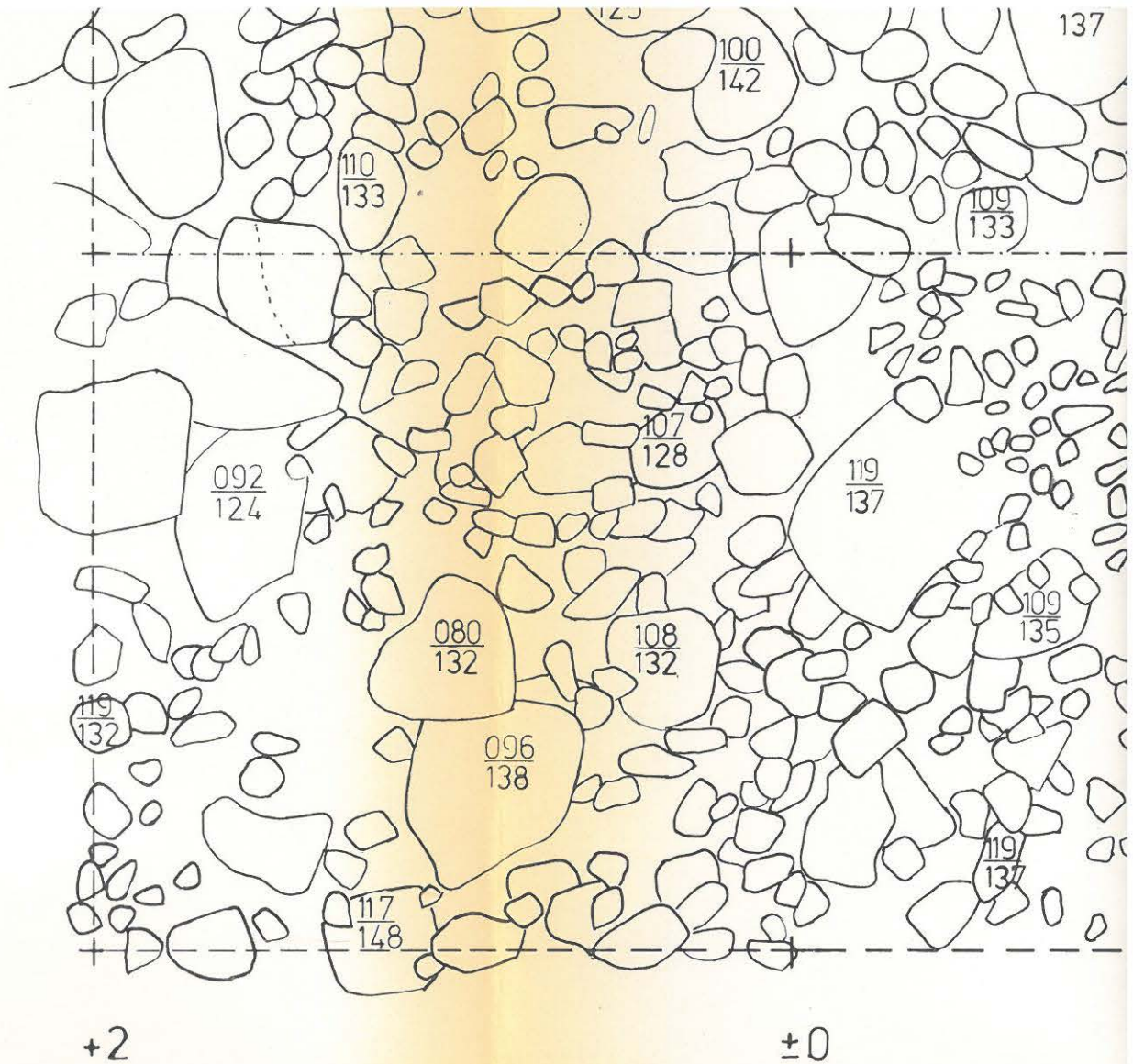
PATTIJOKI YLIPÄÄ
PIKKULIEKOKANGAS
AULIS FORSS 1979
RÖYKKIÖ 3

Kivikerros II

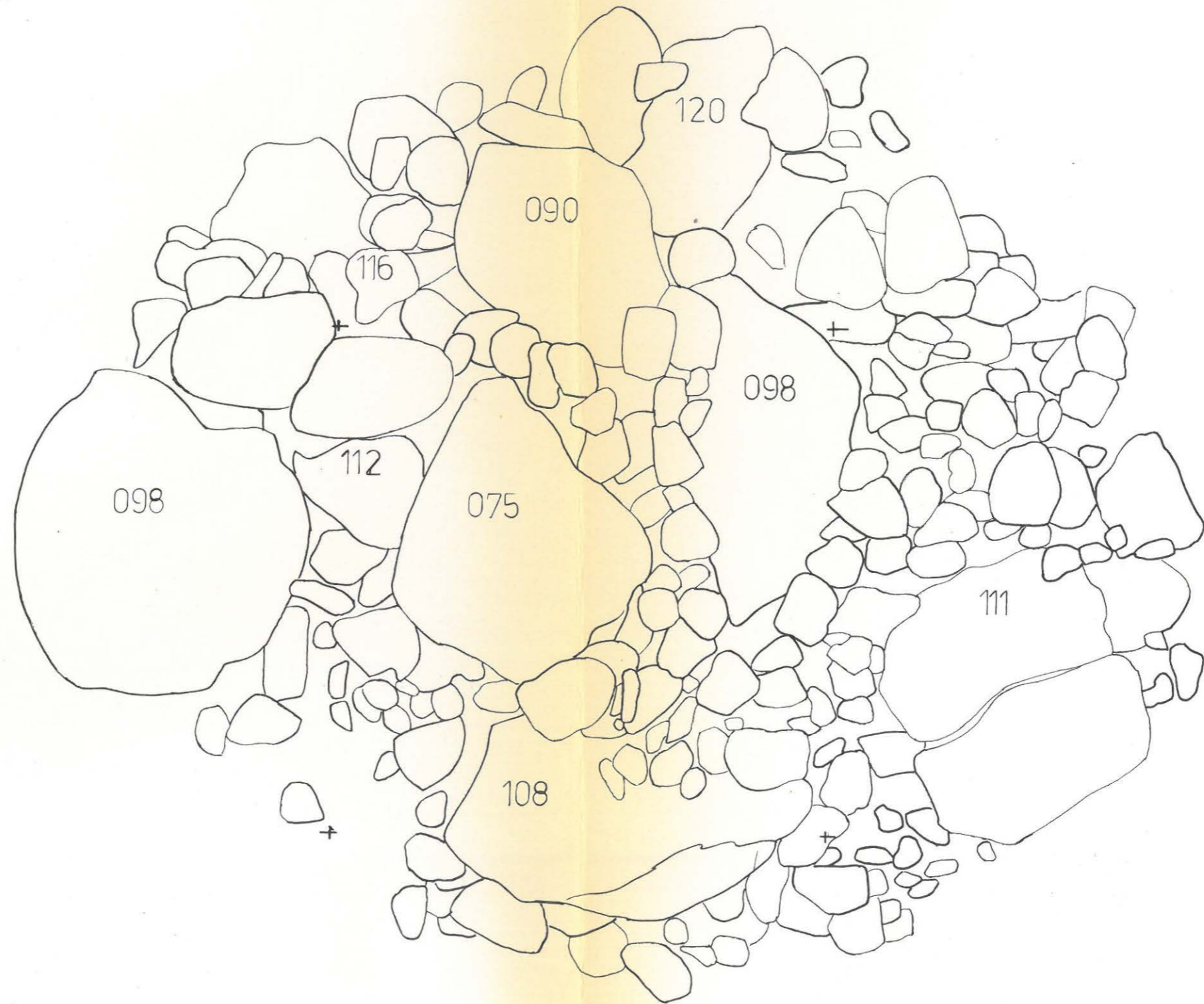
MK 1:20

KP 096 = n. 58,05 m ymp

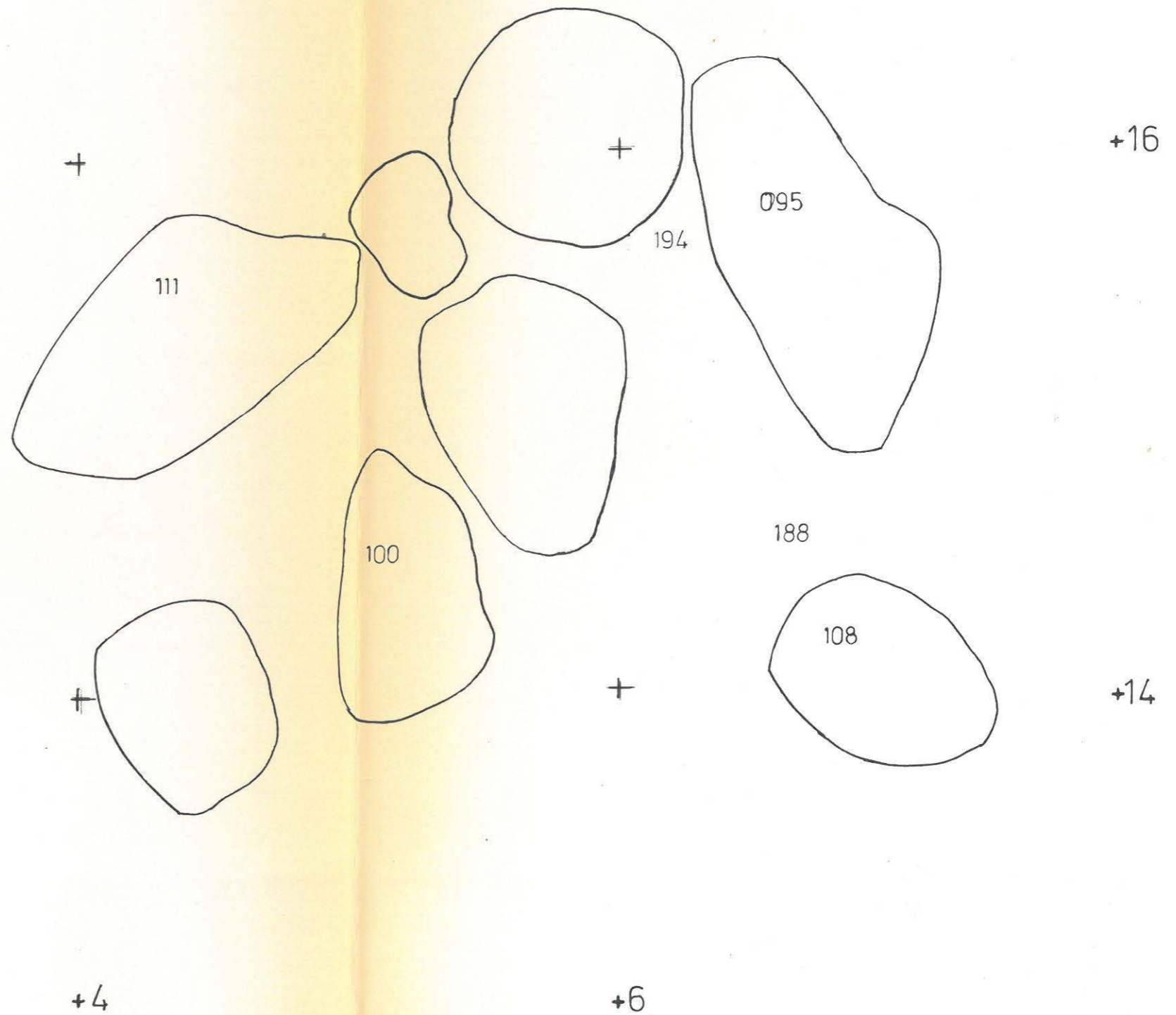

PATTIJOKI YLIPÄÄ
PIKKULIEKOKANGAS
AULIS FORSS 1979
RÖYKKIÖ 2
MK 1:20
Pintataso
KP 096 = n.58,05 m ymp.

PATTIJOKI YLIPÄÄ
PIKKULIEKOKANGAS
AULIS FORSS 1979
RÖYKKIÖ 1
Pohjataso
MK 1:20
KP 096 = n. 58,05 m ymp

PATTIJOKI YLIPÄÄ
PIKKULIEKOKANGAS
AULIS FORSS 1979
JÄTINKIRKKO

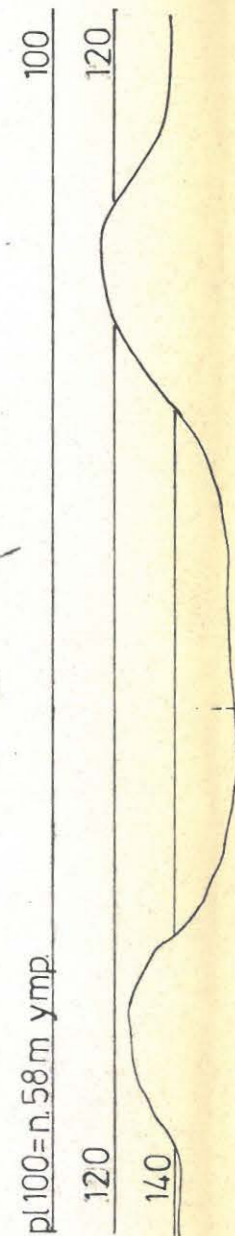
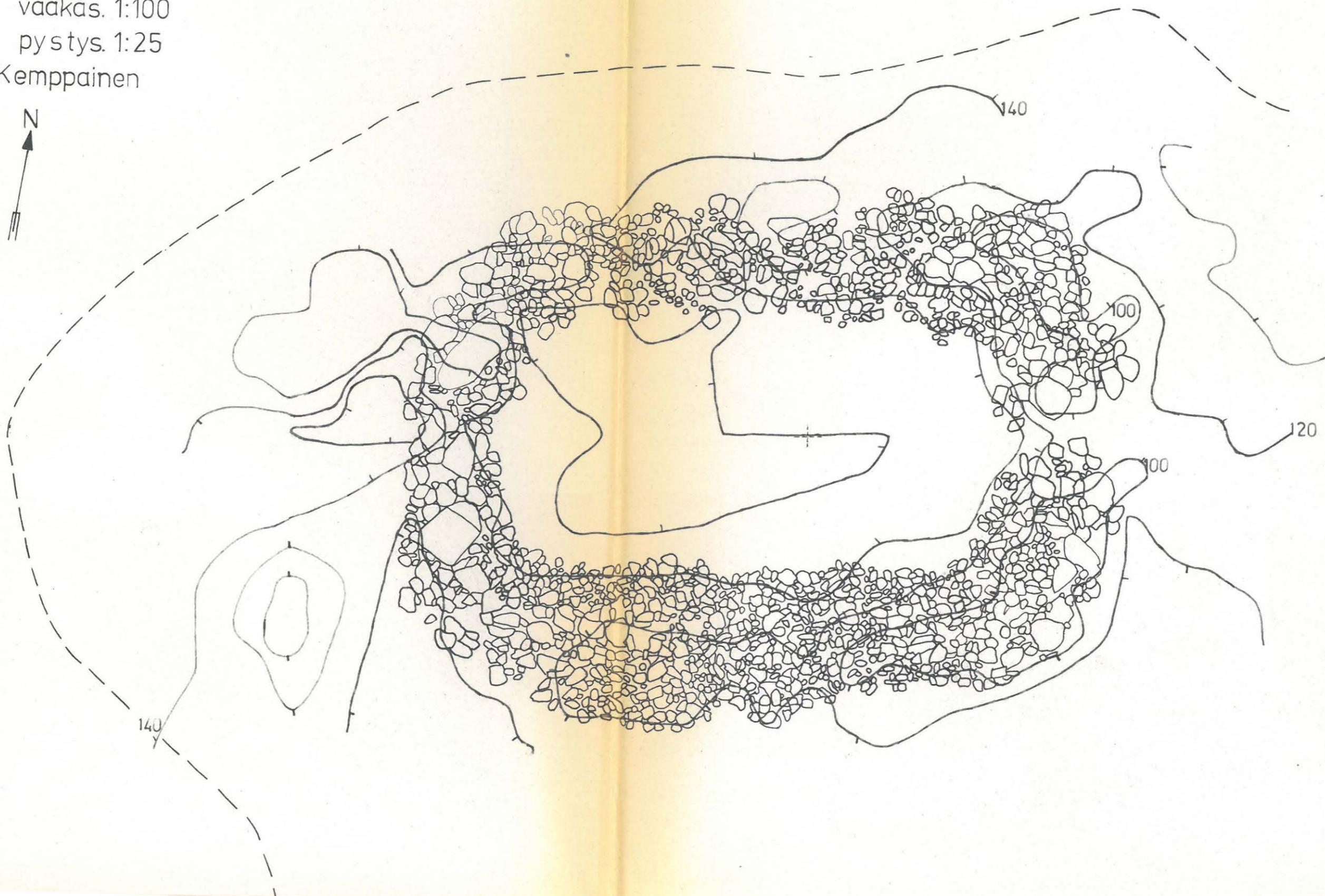
MK 1:100

Korkeuskäyrien väli 20 cm

Profiilit: vaakas. 1:100

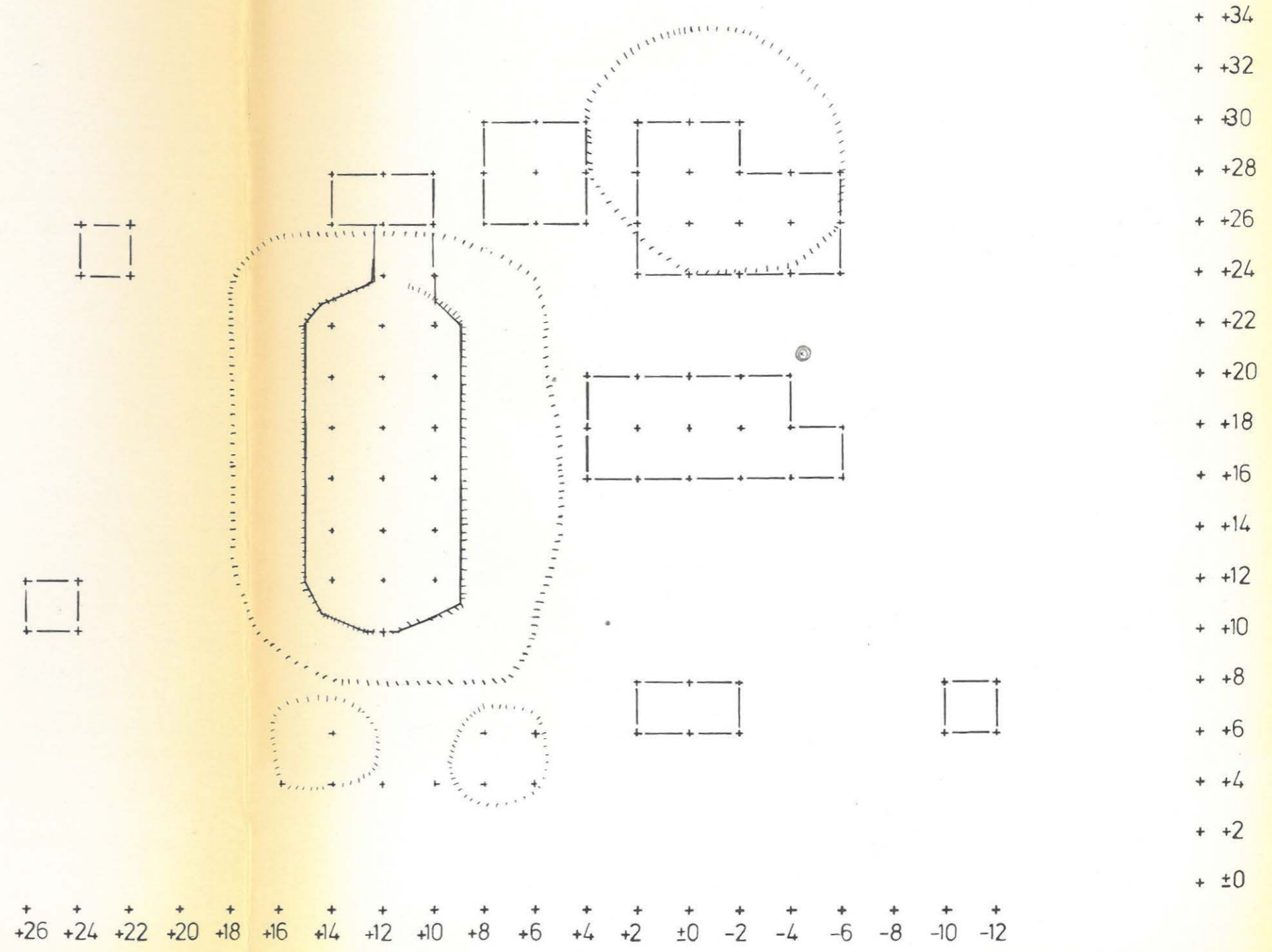
pystys. 1:25

Piirt. T. Kemppainen

PATTIJOKI YLIPÄÄ
 PIKKULIEKOKANGAS
 AULIS FORSS 1979
 KAIVETUT ALUEET
 MK 1:200
 Piirt. T. Kemppainen

⊙ = KP

88

Patijski, Ylipää, Pikkuliekkobongas

1.

2.

3.

4.

Kuva n:o 1.

Jätinkirkon kehävallia ennen kaivauksen aloittamista. Kuvattu "itäportin" luota länteen. Foto: K. Sandman.

Kuva n:o 2.

Jätinkirkko vallien pintakasvillisuuden poistamisen jälkeen. Kuvattu länsilounaasta valokuvaustornista. Foto: K. Sandman.

Kuva n:o 3.

Jätinkirkon sisäpuoleista tannerta kaivetaan avatun "itäportin" lähetyvillä. Foto: K. Sandman.

Kuva n:o 4.

Jätinkirkon avattua vallia "itäportin" kohdalla. Kuvattu luoteesta. Foto: K. Sandman.

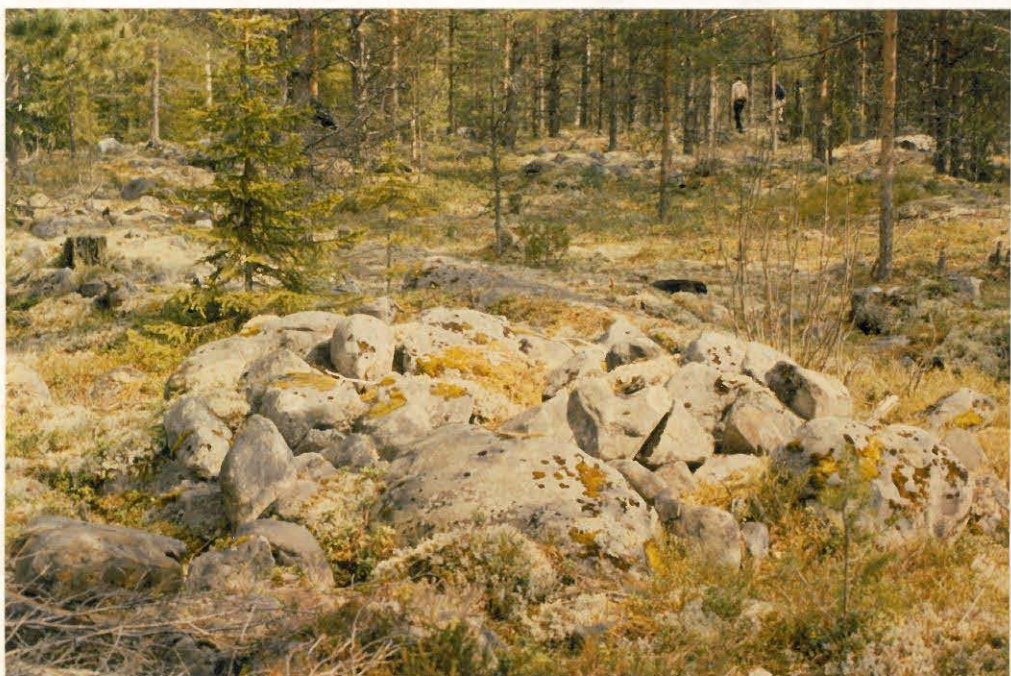
Pattijoki, Ylipää, Tikkeliskotkangas

5.

6.

7.

8.

Kuva n:o 5.

Röykkiö 3. osittain kaivettuna, taustalla erottuu röykkiö 5. Kuvattu lounaasta. Foto: K. Sandman.

Kuva n:o 6.

Röykkiö 3:n alta paljastunutta ruskehtavankellertävää, paikoin hiiltä sisältävää sorahiekkaa. Ruuturajat merkitty liidulla. Kuvattu lounaasta. Foto: K. Sandman.

Kuva n:o 7.

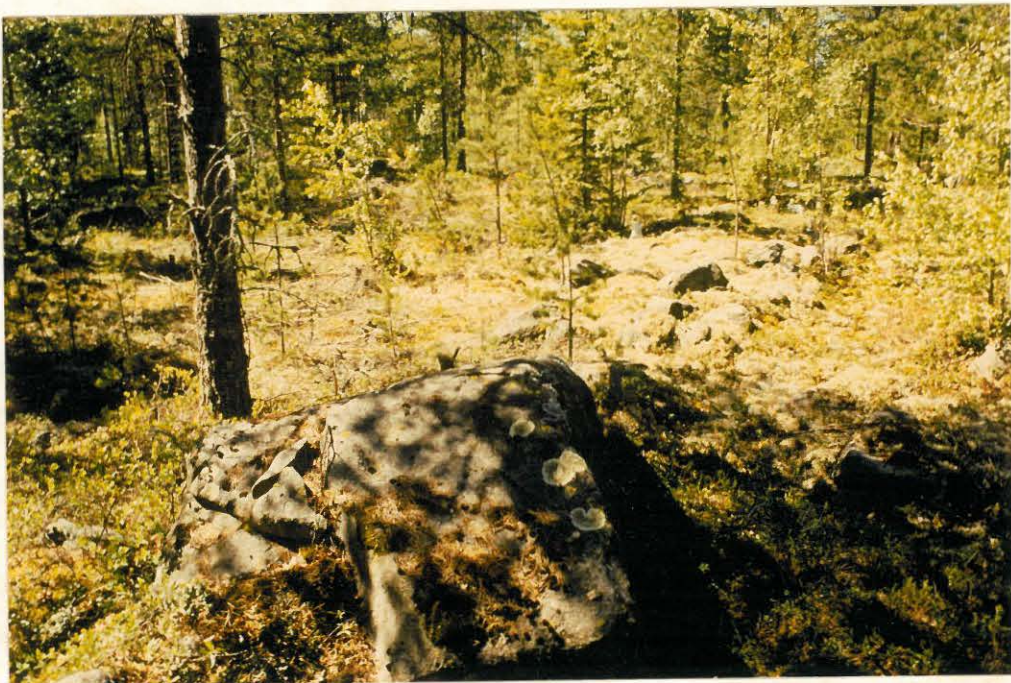
Röykkiö 1. luonnontilassa. Kuvattu kaakosta. Foto: K. Sandman.

Kuva n:o 8.

Kaivetun röykkiö 1:n pohjustaa. Foto: K. Sandman.

8. Pattiöki, Ylisää, Pikkuliikokangas

9.

10.

11.

12.

Kuva n:o 9.

Jätinkirkko kuvattuna länsilounaasta valokuvaustornista. Vallia avataan "itäportin" luona. Foto: K. Sandman.

Kuva n:o 10.

"Jätinkirkko 2:n" vallia kuvattuna koillisnurkasta länteen. Foto: K. Sandman.

Kuva n:o 11.

Röykkiö 2 pintasammaleen poistamisen jälkeen. Foto: K. Sandman.

Kuva n:o 12.

Röykkiö 2:ta kaivetaan. Foto: K. Sandman.